

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВІД ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ПІДПРИЄМСТВ

*Корогод Н.П., к.п.н., професор
Новородовська Т.С., к.б.н., доцент
Український державний університет науки і технологій*

Розвиток науково-технічного прогресу сьогодні визначає світову стратегію щодо конкурентоспроможності підприємств і організацій, коли необхідно усвідомлювати все більшу значущість результатів інноваційної діяльності, продуктів інтелектуальної праці. Одну з найважливіших ролей у формуванні, розвитку й реалізації результатів творчої, інноваційної, наукової діяльності відіграє вища освіта – заклади вищої освіти (ЗВО). Її головне завдання - підготувати фахівців, здатних створювати й сприймати зміни й нововведення. Сучасні університети перетворилися на складні багаторівневі та багатопрофільні структури, управління якими вимагає все більшого професіоналізму та спеціалізації. Вагоме значення у системі управління університетами має менеджмент наукової роботи, оскільки наукова складова місії університету значною мірою визначає його статус та рейтингову позицію на національному та глобальному ринку освітніх послуг [1].

Заклади вищої освіти, як освітньо-наукові організації, забезпечують навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснюють наукову та науково-технічну діяльність, проводять активну науково-дослідну роботу. Результатами такої діяльності можуть бути об'єкти інтелектуальної власності (ІВ) - винаходи, підручники, навчальні посібники, наукові статті, комп'ютерні програми та

інші об'єкти ІВ. Тому й не дивно, що одним із основних питань, від якого залежить ефективність діяльності ЗВО у ринкових умовах, є підвищення рівня їх конкурентоспроможності за рахунок вдосконалення сфери інтелектуальної власності.

Більшість закладів вищої освіти України мають високий науково-технічний потенціал, а також здатні пристосовуватись до сучасної ринкової системи, проводячи наукову й інноваційну діяльність, спрямовану на комерціалізацію досягнутих науково-технічних результатів, які повинні бути затребувані підприємствами. Сприятиме ефективному управлінню зазначеними видами діяльності наявність підрозділів з питань ІВ (патентно-ліцензійні відділи, офіси трансферу технологій, тощо), на меті яких – стимулювання й розвиток творчості, інновацій. При цьому стратегія управління інтелектуальною власністю об'єднує зусилля і враховує інтереси різних підрозділів, викладачів, аспірантів та студентів.

Водночас, практика показує, що створення підрозділів з управління ІВ необхідне не тільки в ЗВО, але й на підприємствах. Адже саме туди спрямовуються інноваційні розробки від ЗВО. Але досить часто на підприємствах такі підрозділи відсутні, а фахівці з питань ІВ зараховуються до складу підрозділів головного конструктора, головного технолога, підрозділів стандартизації, на які покладено функції управління ІВ. Таке становище становить перепони для ефективної співпраці та взаємодії у сфері інноваційної діяльності ЗВО і підприємств. Водночас, нові форми господарювання в ринковій економіці вимагають інших підходів до цієї сфери діяльності. Ринок неможливий без конкуренції, а продукція може бути конкурентоздатною і мати успіх у споживача тільки тоді, коли використовуються винаходи, промислові зразки, ноу-хау, товарні марки. Ця тенденція також лежить в основі міжнародного співробітництва (партнерства) у сфері інноваційних технологій, які також є результатами наукової діяльності ЗВО. Можливість комерційного

використовування об'єктів інтелектуальної власності (у тому числі у складі нової технології) - винаходів, корисних моделей, промислових зразків, комп'ютерних програм тощо як основного продукту інноваційної діяльності стає однією з найважливіших умов підвищення мотивації наукової праці.

Існує багато прикладів, коли дослідження в університетах успішно проводяться у співробітництві з підприємствами, приватними компаніями. Тому важливо, щоб були чітко визначені права володіння результатами спільної діяльності для усіх партнерів. Така співпраця збільшує взаємну довіру розробників й споживачів нових технологій, надає більшої мотивації вченим, науковцям, дослідникам і винахідникам. Співробітництво між університетами та індустрією в науці й технологіях є достатньо складним і може розвиватися через різні механізми, серед яких визначальне місце посідають процеси комерціалізації й трансферу технологій.

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» визначає технологію як результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок і послідовність виконання операцій, процесу виробництва, реалізації і зберігання продукції, надання послуг [2]. Трансфер технологій слід уявляти як організовану систему, в якій щойно створена технологія передається від закладів, що її розробляють (ЗВО, наукові та науково-дослідні лабораторії), суб'єктам підприємницької діяльності. Важливим засобом трансферу технологій стає міжнародна Інтернет-мережа трансферу технологій, учасниками якої стають провідні університети, підприємства й організації. Саме трансфер технологій має бути містком між наукою, що є головним джерелом інновацій, та підприємствами, які впроваджують технології у реальну економіку.

Тому, в умовах сьогодення перед науковими організаціями постають завдання щодо розробки інноваційних технологій на основі об'єктів права інтелектуальної власності, забезпечення їх просування на ринок сучасних технологій. Водночас, існує проблема фінансування, інвестицій в зазначені процеси. Цю проблему держава могла б вирішити шляхом податкового стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності наукових організацій та підприємств, коли їхні податкові платежі переводяться на спеціальні рахунки і можуть використовуватися для цілей інноваційного характеру. Окрім цього, для переведення економіки на інноваційний шлях розвитку необхідне створення розгалуженої інноваційної інфраструктури, необхідна підготовка нової категорії фахівців – менеджерів, які повинні володіти знаннями з комерціалізації результатів наукової, творчої діяльності, трансферу технологій, основами маркетингу, теорією і практикою правової охорони та використання інтелектуальної власності; вміти управляти інноваційними проєктами. Слід враховувати, що функції стратегічного управління на підприємстві виконують менеджери вищої ланки, тому й сфера управління інтелектуальною власністю належить до їх компетенції. Такі фахівці повинні вміти ідентифікувати наявну інтелектуальну власність, відрізнити корисну для підприємства інтелектуальну власність від неперспективної, виявляти, кому належать права на неї, і чи є портфель інтелектуальної власності достатнім, щоб забезпечити патентну чистоту продукту, що виробляє підприємство тощо [3].

Також необхідно володіти знаннями щодо нормативно-правового регулювання у сфері інноваційної діяльності (Закони України: «Про вищу освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про авторське право і суміжні права» та інші). Зокрема, це стосується й

внутрішніх нормативних актів, які б регулювали розподіл прав ІВ між ЗВО та його творчими працівниками, а також – між ЗВО та підприємством.

Існує постійна необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти. Про це йдеться в Законі України "Про наукову і науково-технічну діяльність". У цьому Законі також визначено, що:

- наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження;

- наукова робота – це дослідження з метою одержання наукового результату;

- науковий результат – це нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Сьогодні стають все більш актуальними такі поняття, як інноваційний університет, інноваційна кафедра, інноваційний науковець. Вивчається відповідний національний та зарубіжний досвід щодо формулювання критеріїв та розробки механізмів забезпечення інноваційної компоненти якості наукової та науково-технічної діяльності університетів [4]. Аналізується досвід створення та функціонування інноваційних структур при вітчизняних та закордонних ЗВО (інноваційно-наукових кластерів, інноваційно-технологічних центрів, spin-off і start-up компаній, тощо). Таким чином, впроваджується стратегія інноваційної моделі розвитку системи освіти і науки, яка характеризується:

- новаторськими цілями, інноваційними результатами виробничої діяльності (товари, послуги, ефективність, конкурентоздатність тощо) в тактичному і стратегічному планах;

- інноваційними засобами досягнення мети (факторами - інноваціями у вигляді новітньої техніки і технології, нових організації та мотивації праці і виробництва);

- можливостями відтворення інноваційного спрямування на збалансованій основі, щоб господарська система мала всі організаційно-управлінські, ресурсні і методологічні умови для цього;

- пріоритетним використанням сукупності інноваційних факторів при визначенні обсягу і форми здійснюваних інвестицій, які реалізуються в різній часовій послідовності, а саме: послідовному, паралельному та інтегральному проходженні процесу вкладання капіталу і отримання прибутку [5].

Відомо, що Україна на сьогодні залишається серед світових лідерів за такими напрямками науки, як фізика, хімія, фізіологія, розробка програмних продуктів. Водночас, докорінного реформування потребує система управління у сфері охорони та використання інтелектуальної власності, інноваційної діяльності і створення умов, за яких інтелектуальний потенціал держави буде скеровано на досягнення відчутного сталого поступу в інноваційному розвитку.

Отже, стратегія управління інноваційною діяльністю повинна передбачати суттєві зміни в організаційній структурі управління ЗВО, підприємств і організацій. Основними принципами такої стратегії мають бути наступні ключові моменти:

- створення відділів управління інноваційною діяльністю, трансфером технологій та інтелектуальною власністю;

- підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних до адекватних рішень у сфері управління інноваціями;

- удосконалення процесів комерціалізації інтелектуальної власності й трансферу інноваційних технологій та ін.

Кожне підприємство, яке прагне стати конкурентоспроможним, має підтримувати на високому рівні власний науковий та інноваційний потенціал, демонструвати швидкі темпи нововведень та мати успішне керівництво, управління. При цьому налагодження взаємозв'язків науки і виробництва має стати для нього стратегічно важливим.

Література

1. Сбруєва, А. Управління науковою роботою в державних університетах США : структурно-функціональні аспекти. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2010. № 1-2. URL : <http://pps.udpu.org.ua/article/view/18093/15839>. - ISSN: 2312-1904.

2. Закон України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” від 14.09.2006 р. 143-V.

3. Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності : навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2004. 512 с.

4. Цибульов П., Корсун В. Комерціалізація інтелектуальної власності університетами та науковими установами: досвід США та можливості його використання в Україні. *Наука та інновації*. 2014. № 3. С. 47-56. URL:

http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/14066.2.1.013.pdf.

5. Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України / [Г. О. Андрощук, О. В. Дем'яненко, І. Б. Жилияєв та ін.]/ упоряд. С. В. Таран. К: Парламентське вид-во, 2008. 448 с.